REGIOPLAN

INVENTARISATIE LERARENTEKORTEN IN AMSTERDAM 2003

- eindrapport -

drs. C.A. Crommelin
drs. F.E.M. Berndsen
dr. B. Dekker

Amsterdam, september 2003
Regioplan publicatienr. 1096

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: 020 - 5315315
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek. in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding 1

2 Onderzoeksopzet 3

3 Openstaande vacatures in het primair onderwijs 5

4 Openstaande vacatures in het voortgezet onderwijs 13

Literatuur 21

1 INLEIDING

De bestrijding van arbeidsmarkttekorten blijft een van de belangrijkste aandachtspunten voor het onderwijs. De vraag naar nieuw personeel zal de komende jaren toenemen ten gevolge van de vergrijzing. Hoewel het aantal inschrijvingen bij de lerarenopleidingen stijgt, is de toekomstige uitstroom van de opleidingen alleen niet voldoende om aan de vervangingsvraag te voldoen. Er is verdere aanvulling nodig. Het is de afgelopen jaren uit verschillende onderzoeken duidelijk geworden dat met name scholen in de grote steden meer problemen ondervinden met het vervullen van vacatures dan scholen elders.[1] Amsterdam kampt als een van de G4-steden ook met een verhevigde tekortenproblematiek.

Net als voorgaande jaren voert Regioplan, in opdracht van het Ministerie van OCenW, een belronde uit naar onvervulde uren bij de start van het schooljaar 2003-2004. De belronde is een landelijke meting van het aantal openstaande vacatures aan het begin van het schooljaar in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en in de BVE-sector. Nieuw is dat in dat onderzoek dit jaar expliciet aandacht wordt besteed aan de situatie voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs in de grote steden (G4). Over dat onderzoek wordt door Regioplan half september aan het ministerie gerapporteerd. Net als vorig jaar heeft de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam aan Regioplan de opdracht gegeven voor een aanvullend onderzoek en een specifieke rapportage over de eigen gemeente. Deze opdracht is uitgevoerd door in de belronde onvervulde uren extra scholen uit de gemeente Amsterdam te ondervragen en de Amsterdamse scholen apart te analyseren.

Voor dit onderzoek is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd. De eerste vijf daarvan zijn dezelfde als in de Belronde onvervulde uren:

1. *Hoeveel reguliere uren en uren voor langdurige vervanging, staan aan het begin van het schooljaar open voor onderwijzend personeel en aan het primair proces gerelateerd ondersteunend personeel (voor heel Nederland en in PO en VO apart voor de G4)?*
2. *Wat is de ontwikkeling in het aantal onvervulde uren ten opzichte van voorgaande jaren?*
3. *Wat is de verwachting voor de vervulling van deze onvervulde vacatures (voor heel Nederland en in PO en VO apart voor de G4)?*
4. *Welke oplossingen treffen scholen die nog vacatures hebben openstaan (voor heel Nederland en in PO en VO apart voor de G4)?*

[1] Bergen, C.T.A. van, F.E.M. Berndsen. *Arbeidsmarktbarometer voortgezet onderwijs 2000-2001*. Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt, Den Haag, 2001.
Berndsen, F.E.M en C.T.A. van Bergen. *Arbeidsmarktbarometer voortgezet onderwijs 2001-2002*. Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt, Den Haag, 2002.
Vrielink, S. *Arbeidsmarktbarometer primair onderwijs 2000-2001*. Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt, Den Haag, 2001.
Dekker B., F.E.M. Berndsen en C.T.A van Bergen. *Arbeidsmarktbarometer primair onderwijs 2001-2002*. Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt, Den Haag, 2002.

5. *Hebben de scholen met het oog op de verwachte problemen bij de start van het schooljaar speciale technieken toegepast voor werving of behoud van leraren, om knelpunten te voorkomen (voor heel Nederland en in PO en VO apart voor de G4)?*

Voor de gemeente Amsterdam zijn daarnaast drie extra onderzoeksvragen gesteld:

1. *Hoe ontwikkelt zich het lerarentekort op de Amsterdamse scholen?*
2. *Zijn er, als het gaat om onvervulde vacatures, verschillen tussen de scholen in Amsterdam en die in de andere grote steden en gemeenten?*
3. *Doen zich ook verschillen voor tussen scholen met verschillende leerlingpopulaties?*

In het navolgende gaan we eerst in op de onderzoeksopzet. Vervolgens doen we verslag van de onderzoeksresultaten voor het primair onderwijs (hoofdstuk 3) en het voortgezet onderwijs (hoofdstuk 4).

2 ONDERZOEKSOPZET

Als onderdeel van de Arbeidsmarktbarometers is in de afgelopen jaren telkens een belronde gehouden naar onvervulde uren bij de start van het schooljaar.[1] Bij de start van het schooljaar 2002-2003 heeft Regioplan in opdracht van het Ministerie van OCenW die belronde opnieuw uitgevoerd. In het kader van de belronde wordt aan een steekproef van scholen voor primair en voortgezet onderwijs gevraagd hoeveel uren er bij het begin van het schooljaar nog vacant zijn voor onderwijzend personeel. Daarnaast worden enkele vragen gesteld over getroffen noodoplossingen en over de verwachtingen ten aanzien van de vervulling van de vacatures. De informatie voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is gehaald uit de resultaten van de belronde.

Voor de belronde onvervulde uren is een steekproef getrokken van alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Om voldoende scholen te benaderen heeft Regioplan de steekproef opgehoogd voor scholen in Amsterdam. De gegevens zijn via een telefonische enquête verzameld. De scholen voor primair onderwijs in regio Noord, waar ook de scholen uit Amsterdam onder vallen, zijn gebeld in de eerste week van het nieuwe schooljaar (week 33). De Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs zijn een week later gebeld.

Uiteindelijk hebben er 58 scholen voor primair onderwijs en 19 scholen voor voortgezet onderwijs deelgenomen aan het onderzoek. De respondenten uit het primair onderwijs bestaan uit 50 scholen voor basisonderwijs en acht scholen voor speciaal onderwijs. De responsanalyse maakte duidelijk dat deze scholen representatief zijn naar onderwijssoort, denominatie en leerlinggrootte voor de totale populatie van Amsterdamse scholen voor primair onderwijs. In de responsgroep waren de zogenaamde 'zwarte scholen' (scholen voor basisonderwijs met meer dan 70 procent leerlingen met leerlinggewicht 1,90 en scholen voor speciaal onderwijs meer dan 50 procent OETC-leerlingen) echter oververtegenwoordigd. Bij de analyse van de resultaten is daarvoor gecorrigeerd door een weging toe te passen.

In het voortgezet onderwijs hebben uiteindelijk negentien scholen deelgenomen aan het onderzoek. Deze scholen zijn representatief voor de gehele populatie. Alhoewel er geen significante afwijkingen zijn, is er wel gewogen voor de verdeling naar onderwijstype, omdat de brede scholengemeenschappen licht ondervertegenwoordigd zijn.

1 Berndsen, Crommelin, Dekker en Van Bergen (2002), *Onvervulde uren in de sectoren PO, VO en BVE. Resultaten van een belronde bij de start van het schooljaar 2002/2003* Amsterdam: Regioplan.

Om de ontwikkelingen inzichtelijk te maken, zijn de resultaten vergeleken met die van de belronde onvervulde uren bij de start van het schooljaar 2002-2003. Om de situatie in Amsterdam te vergelijken met die in de andere grote steden en met de overige steden en gemeenten zijn de resultaten van de belronde onvervulde uren aan het begin van het schooljaar 2002-2003 en de resultaten van de Arbeidsmarktbarometer over het gehele schooljaar 2002-2003 opnieuw geanalyseerd.

3 OPENSTAANDE VACATURES IN HET PRIMAIR ONDERWIJS

De beantwoording van de vraag naar tekorten voor onderwijzend personeel op Amsterdamse scholen voor primair onderwijs is afgeleid uit de resultaten van een belronde die direct bij het begin van het schooljaar 2003-2004 is gehouden. Uit die belronde blijkt dat 26 procent van de Amsterdamse scholen voor primair onderwijs bij het begin van het schooljaar nog vacatures voor leerkrachten had openstaan (tabel 3.1). Bijna een vijfde van de scholen had vacatures voor groepsleerkrachten en een klein deel (16%) had (ook) vacatures voor andere leerkrachten. De tabel geeft verder het gemiddelde aantal werktijdfactoren dat er per school openstond en verhouding van de openstaande werktijdfactoren ten opzichte van de totale formatie voor leerkrachten (de openstaande vacature-intensiteit).

Tabel 3.1 Vacatures voor leerkrachten op Amsterdamse PO-scholen bij begin schooljaar

	Groepsleerkrachten	Overige leerkrachten*	Totaal leerkrachten
Openstaande vacatures	17%	16%	26%
Geen openstaande vacatures	83%	84%	74%
Gemiddeld openstaand per school	0,21 WTF	0,10 WTF**	0,31 WTF
Openstaande vacature-intensiteit	1,03%	0,50%	1,53%
N	58	58	58

* Vakleerkrachten, remedial teachers, intern begeleiders, OALT-leerkrachten.

** Waarvan gemiddeld 0,05 WTF voor vakleerkrachten; 0,08 WTF voor remedial teachers en intern begeleiders en 0,04 WTF voor OALT-leerkrachten

Op grond van het gemiddeld aantal openstaande werktijdfactoren per school zijn populatieschattingen te maken van de openstaande vacaturevoorraad bij het begin van het schooljaar 2003-2004 op alle Amsterdamse scholen voor primair onderwijs (tabel 3.2). Bij de berekening daarvan zijn symmetrische 95 procent betrouwbaarheidsintervallen gehanteerd. De onder- en bovengrenzen zijn gebaseerd op de standaardafwijking van het gemiddelde.

Tabel 3.2 Populatieschattingen van de openstaande WTF voor leerkrachten op Amsterdamse PO-scholen bij begin schooljaar

	Schatting	Ondergrens	Bovengrens
Openstaande WTF groepsleerkrachten	49	19	80
Openstaande WTF overige leerkrachten	24	9	38
Openstaande WTF leerkrachten totaal	73	32	114

Verschillen tussen scholen

Er is onderzocht of het aantal openstaande vacatures significant verschilt tussen bepaalde schooltypen. Daarbij is gekeken of er samenhang is met het aantal gewichtenleerlingen, de schoolgrootte en de denominatie. Er is met geen van deze drie factoren significante samenhang. Tabel 3.3a toont wel dat de scholen in de hoogste categorie van gewichtenleerlingen (70 % of meer leerlingen met leerlinggewicht 1,90) gemiddeld iets meer openstaande vacatures hebben dan op het totaal van de onderzochte scholen het geval is. Het is dus niet zeker maar wel aannemelijk dat deze categorie scholen meer vacatures hebben dan gemiddeld in Amsterdam het geval is. Vorig schooljaar (2202/2003) was het verband tussen het aantal openstaande vacatures en het percentage gewichtenleerlingen wel significant.

Tabel 3.3a Gemiddeld aantal openstaande werktijdfactoren naar leerlingpopulatie

	Voor groeps-leerkrachten	Voor overige leerkrachten*	Totaal voor leerkrachten	N
Drempelscholen	0,00 WTF	0,00 WTF	0,00 WTF	7
50% of meer 1.00 ll.	0,29 WTF	0,08 WTF	0,37 WTF	13
50% of meer gewichtenll.**	0,00 WTF	0,12 WTF	0,12 WTF	14
70% of meer 1.90 ll.***	0,35 WTF	0,13 WTF	0,48 WTF	24
Totaal gemiddelde	0,21 WTF	0,10 WTF	0,31 WTF	58

* Vakleerkrachten, remedial teachers, intern begeleiders, OALT-leerkrachten.
** Inclusief drie SO-scholen met 25 tot 50 procent OETC-leerlingen.
*** Inclusief zeven SO-scholen met meer dan 50 procent OETC-leerlingen.

Naast het gemiddelde aantal openstaande vacatures per school kan de intensiteit van de openstaande vacatures worden bekeken (zie tabel 3.3b). De intensiteit is het aantal vacatures uitgedrukt als percentage van de totale formatie van de school. Omdat de intensiteit corrigeert voor de grootte van de school is het wat preciezer dan het gemiddelde aantal vacatures. Ook hier is zichtbaar dat de hoogste categorie van gewichtenleerlingen een hoger percentage openstaande vacatures heeft. Het verband is ook hier echter niet significant.

Tabel 3.3b Intensiteit van het aantal openstaande werktijdfactoren naar leerlingpopulatie

	Voor groeps-leerkrachten	Voor overige leerkrachten*	Totaal voor leerkrachten	N****
Drempelscholen	0,00%	0,00%	0,00%	129
50% of meer 1.00 ll.	1,71%	0,49%	2,20%	224
50% of meer gewichtenll.**	0,00%	0,50%	0,50%	329
70% of meer 1.90 ll.***	1,69%	0,63%	2,32%	493
Totaal gemiddelde	1,03%	0,50%	1,53%	1175 WTF

* Vakleerkrachten, remedial teachers, intern begeleiders, OALT-leerkrachten.
** Inclusief drie SO-scholen met 25 tot 50 procent OETC-leerlingen.
*** Inclusief zeven SO-scholen met meer dan 50 procent OETC-leerlingen.

Verwachtingen ten aanzien van vervulling

Ruim een derde van de scholen die nog vacatures voor groepsleerkrachten hadden openstaan, verwachtte dat deze openstaande uren geheel of voor het grootste deel binnen twee weken vervuld zouden zijn. Bijna twee derde verwachtte dus dat het langer dan twee weken zou duren. Over de vervulling van de vacatures voor vakleerkrachten was men iets optimistischer; 45 procent van de scholen die nog een vakleerkracht zoeken dachten deze binnen twee weken te vinden. Ruim de helft van deze scholen dacht dat het langer dan twee weken zou gaan duren.

Noodoplossingen

Scholen met openstaande vacatures is gevraagd welke oplossingen men treft voor de openstaande vacature(s). De resultaten van deze vraag (zie tabel 3.4) hebben alleen indicatieve waarde, omdat slechts tien Amsterdamse scholen deze vraag hebben beantwoord. Er konden meerdere antwoorden door elke school worden gegeven, zodat het aantal cases waarop gepercenteerd is hoger uitvalt (14). Het inzetten van de remedial teacher is de meest gekozen oplossing. Daarnaast wordt in veel gevallen het aantal uren van andere leraren tijdelijk uitgebreid, zet men een onderwijsassistent, klassenassistent of lerarenondersteuners in of neemt een LIO waar. Positief is dat geen van scholen aangeeft dat er lessen uitvallen.

Tabel 3.4 Oplossingen voor niet vervulde uren groepsleerkracht*

	%
Remedial teacher valt in	15%
Tijdelijke uitbreiding andere leraren	13%
Inzet onderwijs/ klassenassistent/ lerarenondersteuner	13%
Inzet LIO (leraar in opleiding)	13%
Intern/ ambulant begeleider valt in	8%
ADV verzilvering/ opschorten	5%
Groepen samenvoegen/ leerlingen verdelen	5%
Directie valt in	5%
Andere oplossing	5%
Les vervalt	0%
Totaal aantal oplossingen absoluut	14

Speciale maatregelen voor werving en behoud van leraren

Er is nagegaan of scholen, met het oog op het lerarentekort, bijzondere maatregelen treffen om onderwijspersoneel te werven of speciale maatregelen treffen om het werken op de school aantrekkelijker te maken en leerkrachten te behouden. De resultaten op deze vragen worden in drie tabellen weergegeven. Tabel 3.5a laat zien dat 27 procent van de Amsterdamse scholen bijzondere maatregelen neemt om personeel te werven en 32 procent van de scholen maatregelen neemt om personeel te behouden.

Tabel 3.5a Speciale maatregelen voor werving en behoud van leraren

	%
Speciale maatregelen voor het werven van personeel	27%
Speciale maatregelen voor het behouden van personeel	32%
Totaal aantal scholen	58

Tabel 3.5b geeft weer welke maatregelen er op het gebied van werving zijn getroffen. De meest genoemde maatregel is het plaatsen van meer of grotere advertenties dan gebruikelijk is. Verder worden er extra inspanningen gedaan door via internet te werven, via bemiddelingsinstanties of via-via. Tabel 3.5c toont de maatregelen voor het behoud van leerkrachten die scholen treffen. De meest genoemde maatregelen liggen in de financiële sfeer: extra beloning of beloningsdifferentiatie alsmede extra reiskostenvergoeding zijn de meeste genoemde maatregelen.

Tabel 3.5b Nieuwe wervingsmethoden*

	%
Meer of grotere advertenties	48%
Werving via internet/vacaturebank op internet	27%
Werving via bemiddelingsinstanties	24%
Werving via-via (bijvoorbeeld personeel, ouders etc.)	22%
Samenwerking met andere scholen/besturen	17%
Werving gericht op zij-instromers/mensen uit beroepspraktijk	11%
Werving gericht op leraren in opleiding(LIO's)	4%
Totaal aantal scholen met een nieuwe wervingsmethode***	15

* Het percentage geeft aan hoeveel van de scholen die maatregelen treffen de betreffende optie hebben gekozen (telt dus niet op tot 100%).

Tabel 3.5c Maatregelen om de school aantrekkelijker te maken:*

	%
Extra beloning of beloningsdifferentiatie	29%
Extra reiskostenvergoeding***	28%
Optimalisatie werksfeer/teambuilding	20%
Scholingsmogelijkheden (gericht op doorstroom)	12%
Hulp bij het vinden van huisvesting	11%
Lesrooster aanpassen aan wensen personeel	11%
Goede begeleiding	10%
Extra onderwijsondersteunend personeel aanstellen	9%
PC- of fietsregeling	9%
Functiedifferentiatie	6%
Arbo aanpassingen/inrichting school	4%
Soepeler verlof verlenen	4%
Regelen parkeerplaats of parkeervergoeding***	4%
Werkweek verkorten/lestaakvermindering	2%
Regeling voor kinderopvang	2%
Taakbeleid voor oudere leraren aanpassen	2%
Kleinere klassen	0%
Aanbieden van LIO-salarissen	0%
Betaald ouderschapsverlof	0%
Anders	2%
Totaal aantal scholen dat extra moeite doet een leraar te behouden	32

* Het percentage geeft aan hoeveel van de scholen die maatregelen treffen de optie hebben gekozen (telt dus niet op tot 100%).

Vergelijking aantal vacatures met vorig jaar

In totaal beantwoordden 57 respondenten de vraag of de school dit jaar meer problemen had gehad met het vinden van leraren voor de invulling van de formatie dan in voorgaande jaren. Slechts 29 procent van hen antwoordde dat dit het geval was, aanmerkelijk minder dan vorig jaar, toen 58 procent van de scholen deze vraag bevestigend beantwoordde.

Ook het gemiddeld aantal openstaande werktijdfactoren per school laat een dalende trend zien. Aan het begin van het schooljaar 2001-2002 was het gemiddelde per school 0,75 WTF, in 2002-2003 was dat 0,62 WTF (tabel 3.6). Dit jaar treedt er een halvering op van het gemiddelde, namelijk naar 0,31 WTF per school. Ook de openstaande vacature-intensiteit laat een lichte daling in de jaren 2001-2002 en 2002-2003 zien en een halvering bij de start van het huidige schooljaar (2003-2004). De verschillen tussen de jaren 2001-2002 en 2002-2003 zijn niet significant. De verschillen tussen 2003-2004 en 2002-2003 zijn dat wel.

Tabel 3.6 Vacatures voor leerkrachten op Amsterdamse PO-scholen bij begin schooljaar

	Totaal leerkrachten		N
	gemiddeld openstaand	openstaande vacature-intensiteit	
Begin schooljaar 2003-2004*	0,31 WTF	1,53%	58
Begin schooljaar 2002-2003**	0,62 WTF	3,13%	61
Begin schooljaar 2001-2002	0,75 WTF	3,59%	36

* Het verschil met 2002-2003 is significant

* Het verschil met 2001-2002 is niet significant

Vergelijking met andere steden en gemeenten

Uit tabel 3.7a en 3.7b wordt duidelijk het gemiddeld aantal werktijdfactoren dat aan het begin van het vorig schooljaar in de vier grote steden nog openstond veel groter is dan in de 21 overige steden van het grote stedenbeleid en de overige gemeenten. De verschillen tussen de G4 en de rest van het land zijn significant. Er is echter geen significant verschil tussen Amsterdam en de drie andere grote steden. Het gemiddeld aantal openstaande vacatures is in Amsterdam zelfs iets lager dan in de rest van de G4.

Tabel 3.7a Gemiddeld aantal openstaande WTF per school aan het begin van het schooljaar 2003-2004, naar gemeente

	Voor groeps-leerkrachten	Voor overige leerkrachten*	Totaal voor leerkrachten	N
Amsterdam	0,22 WTF	0,11 WTF	0,34 WTF	18**
Andere drie grote gemeenten	0,27 WTF	0,08 WTF	0,34 WTF	42
21 overige GSB-steden	0,09 WTF	0,01 WTF	0,09 WTF	85
Overige gemeenten	0,09 WTF	0,01 WTF	0,10 WTF	483
Totaal	0,11 WTF	0,17 WTF	0,12 WTF	628

* Vakleerkrachten, remedial teachers, intern begeleiders, OALT-leerkrachten.

** Kleiner aantal dan in tabel 3.4 veroorzaakt door weging vanwege een relatieve oververtegenwoordiging van Amsterdamse scholen in de steekproef.

Tabel 3.7b Openstaande vacature-intensiteit aan het begin van het schooljaar 2003-2004 naar gemeente

	Voor groeps-leerkrachten	Voor overige leerkrachten*	Totaal voor leerkrachten	N
Amsterdam	1,07%	0,54%	1,61%	370
Andere drie grote gemeenten	1,47%	0,41%	1,88%	773
21 overige GSB-steden	0,46%	0,05%	0,51%	1580
Overige gemeenten	0,82%	0,09%	0,91%	5356
Totaal	0,82%	0,13%	0,96%	8079 WTF

* Vakleerkrachten, remedial teachers, intern begeleiders, OALT-leerkrachten.

** Kleiner aantal dan in tabel 3.4 veroorzaakt door weging vanwege een relatieve oververtegenwoordiging van Amsterdamse scholen in de steekproef.

Tabel 3.8 geeft een overzicht van de verschillen tussen de gemeenten in het aantal openstaande vacatures en de intensiteit van de openstaande vacatures over het gehele schooljaar 2002-2003. De tabellen zijn niet, zoals de tot nog toe gebruikte gegevens, gebaseerd op de belronde, maar op de jaarcijfers van de Arbeidsmarktbarometer PO 2002-2003.[1] De tabel geeft de cijfers voor Amsterdam, de andere drie grote steden (Rotterdam, Den Haag en Utrecht), de overige 21 GSB-steden en alle overige gemeenten.

[1] De jaarcijfers komen voort uit de resultaten van vier vacaturemetingen die zijn gehouden aan het einde van elk kwartaal van 2002-2003.

Tabel 3.8 Openstaande vacatures hele jaar 2002-2003: gemiddeld per school en intensiteit

	Gemiddeld per school**	Intensiteit
Amsterdam*	0,51 WTF	2,55%
Andere drie grote gemeenten	0,28 WTF	1,45%
21 overige GSB-steden	0,16 WTF	0,93%
Overige gemeenten	0,10 WTF	0,97%
Totaal	0,13 WTF	1,09%

* Het verschil tussen Amsterdam en de andere categorieën is significant

** Dit cijfer is berekend door het gemiddelde te nemen van vier kwartaalmetingen

In tabel 3.8 is zichtbaar dat gedurende het gehele jaar 2002-2003 het gemiddelde aantal openstaande vacatures per school in Amsterdam (0,51 WTF) beduidend hoger was dan in de andere gemeenten. Ook de intensiteit van de openstaande vacatures in Amsterdam (2,55%) was hoger dan in de andere gemeenten (gemiddeld 1,09%). De spanning op de arbeidsmarkt en de problemen met het vervullen van vacatures waren, over het gehele het schooljaar 2002-2003 genomen, in Amsterdam dus groter dan elders.

Conclusie

De spanning op de arbeidsmarkt voor het primair onderwijs in Amsterdam is fors gedaald. Het aantal openstaande vacatures aan het begin van het schooljaar 2003-2004 is gehalveerd ten opzichte van het jaar ervoor. De openstaande vacature-intensiteit (aantal openstaande vacatures als percentage van de totale formatie) daalde van 3,13 procent bij aanvang van het schooljaar 2002-2003 naar 1,53 procent bij aanvang van het huidige schooljaar (2003-2004). Het gemiddeld aantal openstaande vacatures per school daalde van 0,62 naar 0,31 WFT. Het gemiddeld aantal openstaande vacatures gemeten over het gehele schooljaar 2002-2003 verschilt minder sterk van de voorgaande jaren dan de resultaten van de belronde, hetgeen erop wijst dat de meest sterke daling zich bij aanvang van dit schooljaar heeft voorgedaan. Over het hele schooljaar 2002-2003 gemeten was de openstaande vacature-intensiteit in Amsterdam nog 2,55% en het gemiddeld aantal openstaande vacatures nog 0,51 WTF per school.
De daling van het aantal openstaande vacatures in Amsterdam gaat gepaard met een afname van het verschil van Amsterdam ten opzichte van de andere grote gemeenten. Over heel 2002-2003 genomen had Amsterdam de meeste openstaande vacatures (2,55%), ook ten opzichte van de andere grote steden (1,45%). Bij het begin van het schooljaar 2003-2004 heeft Amsterdam iets minder openstaande vacatures (1,61%) dan de rest van de G4 (1,88%). Wel blijft er een flink verschil met de andere 21 grote steden (0,51%) en alle overige gemeenten (0,91%).

4 OPENSTAANDE VACATURES IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

In dit hoofdstuk worden de resultaten voor het voorgezet onderwijs gepresenteerd. De gegevens over Amsterdamse scholen voor voorgezet onderwijs zijn verkregen in de belronde die direct bij het begin van het schooljaar 2003-2004 is gehouden. Anders dan vorig jaar zullen er geen aparte resultaten voor vmbo en havo/vwo worden gepresenteerd, omdat er in de belronde geen aparte gegevens per sector zijn gevraagd. Het is ook niet mogelijke om de cases over deze groepen te verdelen, omdat de meeste scholen alledrie de sectoren vmbo, havo en vwo herbergen. Slechts vier van de responderende scholen hadden maar één sector; twee scholen voor praktijkonderwijs en twee scholen voor vmbo. Er is in de belronde wel apart gevraagd naar vacatures voor eerstegraads en voor tweedegraads leraren. Deze splitsing wordt wel gehanteerd bij het presenteren van de cijfers. De scholen voor praktijkonderwijs hebben overigens geen eerste- of tweedegraads leraren maar alleen groeps- en vakleerkrachten. Deze worden alleen bij de totaalcijfers meegeteld.

Openstaande vacatures en vacature-intensiteit

Uit die belronde blijkt dat 40 procent van de Amsterdamse scholen voor voorgezet onderwijs bij het begin van het schooljaar nog vacatures voor leerkrachten had openstaan (tabel 4.1). Op 29 procent van de scholen waren vacatures voor eerstegraads leraren. Op 35 procent van alle scholen waren (ook) vacatures voor andere leerkrachten. Op het totaal aantal scholen is het percentage met vacatures hoger, namelijk 40 procent. Het percentage van het totaal is hoger dan dat van eerstegraads en tweedegraads, omdat er scholen voor praktijkonderwijs in mee zijn gerekend. De tabel geeft verder het gemiddelde aantal FTE dat er per school openstond en verhouding van de openstaande FTE ten opzichte van de totale formatie voor leerkrachten (de openstaande vacature-intensiteit). Dit laatste cijfer is alleen voor alle leraren tezamen berekend, omdat er geen aparte formatiecijfers voor eerste- en tweedegraads leraren zijn.

Tabel 4.1 Vacatures voor leerkrachten op Amsterdamse vo-scholen bij begin schooljaar

	eerstegraads	tweedegraads	Totaal
Openstaande vacatures	29%	35%	40%
Geen openstaande vacatures	71%	65%	60%
Gemiddeld openstaand per school	0,30 FTE	0,69	0,94 FTE
Openstaande vacature-intensiteit	-	-	1,19%
N	14*	17***	19****

* Alleen de scholen met bovenbouw havo/vwo

* Alle onderzochte scholen, behalve de 2 scholen voor praktijkonderwijs

** Alle onderzochte scholen, inclusief de 2 scholen voor praktijkonderwijs

Op grond van het gemiddeld aantal openstaande FTE per school zijn populatieschattingen te maken van de openstaande vacaturevoorraad bij het begin van het schooljaar 2003-2004 op alle Amsterdamse scholen voor voorgezet onderwijs (tabel 4.2). Bij de berekening daarvan zijn symmetrische 95 procent betrouwbaarheidsintervallen gehanteerd. De onder- en bovengrenzen zijn gebaseerd op de standaardafwijking van het gemiddelde.

Tabel 4.2 Populatieschattingen van de openstaande FTE voor leerkrachten op Amsterdamse VO-scholen bij begin schooljaar

	Schatting	Ondergrens	Bovengrens
Openstaande FTE totaal*	27	14	40
Openstaande FTE eerstegraads leraren	7	2	12
Openstaande FTE tweedegraads leraren	19	10	29

* Inclusief het praktijkonderwijs. Het totaal is groter dan de som van de vacatures voor eerstegraads en tweedegraads leraren omdat in het praktijkonderwijs geen eerste- en tweedegraads leraren werken

Verwachtingen ten aanzien van vervulling

Van de zeven ondervraagde scholen die vacatures aan het begin van het schooljaar hadden openstaan, verwachtten er twee dat alle openstaande vacatures binnen twee weken vervuld zullen zijn. Vier van deze scholen verwachtten dat een deel van de openstaande vacatures binnen twee weken vervuld zal worden en op één school denkt men dat geen van de vacatures binnen twee weken vervuld zal zijn. Het aantal scholen dat geen enkele vacature binnen twee weken zal worden vervuld is daarmee veertien procent. Vorig jaar lag dit cijfer op 26 procent.

Er is tevens gevraagd of de vervulling van vacatures aan het begin van het schooljaar 2003-2004 moeilijker wordt bevonden dan aan het begin van 2002-2003. Ook hier blijkt dat de vervulling van vacatures minder moeilijk wordt geacht dan vorig jaar. Het percentage dat toen vond dat het vinden van leraren moeilijker was dan het voorgaande jaar lag op 44 procent; dit jaar is dat negen procent. Deze verschillen zijn overigens niet significant en moeten vanwege de kleine omvang van de steekproef als indicatief worden beschouwd.

Tabel 4.3 Is het nu moeilijker om leraren te vinden dan in voorgaande jaren bij het begin van het schooljaar?

	Aantal scholen	%
Ja	2	10%
Nee	13	70%
Weet niet	4	20%
Totaal	19	100%

In de belronde is een vraag opgenomen over welke vakken de meeste problemen opleveren voor de personeelsvoorziening. Er konden maximaal drie vakken aan worden gekruist. De

resultaten van deze vraag staan in tabel 4.4. Duidelijk is dat de exacte vakken over het algemeen de meeste problemen opleveren. Daarnaast behoren de vakken Economie, Klassieke talen en Duits tot de meest lastige voor wat betreft het vinden van leraren.

Tabel 4.4 Vakken waarvoor personeelsvoorziening de meeste problemen oplevert

Vakken	
Wiskunde	56%
Economie (I en II)	31%
Duits	26%
Klassieke talen	25%
Scheikunde	19%
Natuur- en scheikunde	19%
Wis- en natuurkunde	19%
Techniek	12%
Lichamelijke opvoeding	12%
Totaal aantal scholen	19

Verschillen tussen scholen binnen Amsterdam

Er is onderzocht of het aantal openstaande vacatures significant verschilt tussen bepaalde schooltypen. Daarbij is gekeken of er samenhang is met het aantal gewichtenleerlingen, de schoolgrootte en de denominatie. Het aantal vacatures hangt met geen van deze kenmerken samen.

Noodoplossingen

Scholen met openstaande vacatures is gevraagd welke oplossingen men treft voor de openstaande vacature(s). De resultaten van deze vraag (zie tabel 3.4) hebben alleen indicatieve waarde, omdat slechts zeven Amsterdamse scholen deze vraag hebben beantwoord. Er konden meerdere antwoorden door elke school worden gegeven, zodat het aantal cases waarop gepercenteerd is hoger uitvalt (20). De meest voorkomende noodoplossing is eigenlijk geen oplossing te noemen maar eerder een gevolg, namelijk het laten uitvallen van lessen. Ook de categorie anders scoort hoog, waarmee in veel gevallen het uitstellen van lessen wordt bedoeld. Verder worden lessen deels overgenomen door leraren met een bevoegdheid voor een ander vak, door een stagiaire of door een onbevoegde.

Tabel 4.5 Oplossingen voor onvervulde uren

Oplossingen	%
Lessen vallen uit: leerlingen krijgen deze uren vrij	50%
Leraar met bevoegdheid ander vak voor de klas	16%
Lessen worden overgenomen door stagiaire	8%
Lessen worden overgenomen door onbevoegden	8%
Onvervulde uren worden verdeeld over meer klassen ('verdunning')	4%
Andere oplossingen**	13%
Totaal aantal genoemde oplossingen	20

* De categorieën die door geen enkele respondent gekozen waren, zijn niet in de tabel vermeld. Het gaat hierbij onder andere om het inhuren van een uitzendkracht, het samenvoegen van groepen, het vasthouden aan de opzegtermijn, het inzetten van LIO's, zij-instromers, onderwijsassistenten, onderbevoegden of de directeur.

** Onder deze categorie valt veelal het uitstellen van de lessen.

Speciale maatregelen voor werving en behoud van leraren

Er is nagegaan of scholen, met het oog op het lerarentekort, bijzondere maatregelen treffen om onderwijspersoneel te werven of speciale maatregelen treffen om het werken op de school aantrekkelijker te maken en leerkrachten te behouden. De resultaten op deze vragen worden in drie tabellen weergegeven. Tabel 4.6a geeft laat zien dat twee van de negentien onderzochte Amsterdamse scholen bijzondere maatregelen neemt om personeel te werven. Tien van deze scholen neemt maatregelen om personeel te behouden.

Tabel 4.6a Aantal scholen dat speciale maatregelen treft voor werving en behoud van leraren

	Aantal
Speciale maatregelen voor het werven van personeel	2
Speciale maatregelen voor het behouden van personeel	10
Totaal aantal scholen	19

De twee scholen die speciale maatregelen nemen om personeel te werven noemden de volgende maatregelen: het plaatsen van meer of grotere advertenties, het werven via internet en het samenwerken met andere scholen en/of besturen op het gebied van werving. Deze laatste maatregel werd door beide scholen genoemd, de andere maatregelen elk door één school.

Tabel 4.6b geeft weer welke maatregelen er op het gebied van werving zijn getroffen. Het aantal onderzochte scholen dat dergelijke maatregelen treft is tien, zodat geen percentages maar aantallen scholen in de tabel zijn opgenomen. Een school kon meerdere maatregelen opnemen, zodat de aantallen in de rijen niet optellen tot tien. De meest genoemde maatregel dan gebruikelijk is. Er is niet een specifieke maatregel die erg opvalt; de plaats van meest gekozen maatregel wordt door zeven maatregelen gedeeld. Dat zijn het korter maken van de werkweek of de lestaak verminderen, het taakbeleid van oudere leraren aanpassen, het lesrooster van de docent aanpassen, betaald ouderschapsverlof verschaffen, hulp bieden bij het vinden van huisvesting, extra begeleiding bieden en extra faciliteiten bieden.

Tabel 4.6b Maatregelen om de school aantrekkelijker te maken*

	Aantal scholen
Werkweek korter gemaakt / lestaakvermindering	3
Taakbeleid voor oudere leraren aanpassen	3
Lesrooster aangepast aan wensen van de docent	3
Betaald ouderschapsverlof	3
Hulp bij het vinden van huisvesting	3
Extra begeleiding	3
Extra faciliteiten	3
Functiedifferentiatie toepassen / andere functiewaardering	2
PC- of fietsregeling	2
LIO-salarissen	2
Anders, nl.	2
Parkeervergoeding/ parkeerplaats	2
Sommige leraren extra belonen (beloningsdifferentiatie) of extra periodiek	1
Totaal aantal scholen dat extra moeite doet een leraar te behouden	10

* Vier soorten maatregelen zijn door geen van de scholen gekozen en zijn daarom niet in de tabel opgenomen. Het betreft de volgende maatregelen: - regeling voor kinderopvang, - extra reiskostenvergoeding, - soepeler verlof verlenen, -ondersteuning beginnende leraren.

Vergelijking van het aantal vacatures met vorig jaar

Het gemiddeld aantal openstaande vacatures per school en de openstaande vacature-intensiteit wijzen op een dalende trend ten aanzien van de vorige jaren (zie tabel 4.7). Aan het begin van het schooljaar 2001-2002 was het aantal openstaande vacatures op de Amsterdamse scholen gemiddeld zo groot als 1,52 procent van de totale formatie; het jaar daarna (2002-2003) was dat 1,56 procent. Het percentage is dit schooljaar gedaald naar 1,15. Ook het gemiddeld aantal openstaande vacatures per school is gedaald van 1,56 FTE aan het begin van de schooljaren 2001-2002 en 2002-2003 naar 0,94 aan het begin van het huidige schooljaar. De verschillen tussen de jaren zijn niet significant.

Tabel 4.7 Vacatures op Amsterdamse VO-scholen en % scholen met meer problemen met het vinden van leraren dan het jaar ervoor.

	Totaal leerkrachten		
	Gemiddeld openstaand*	Openstaande Vacature-intensiteit**	% meer problemen met vinden van leraren dan vorig jaar**
Begin schooljaar 2003-2004	0,94 FTE	1,19%	10%
Begin schooljaar 2002-2003	1,56 FTE	1,56%	44%
Begin schooljaar 2001-2002	1,56 FTE	1,52%	***

* De verschillen zijn niet significant

** Het verschil tussen 2003-2004 en 2002-2003 is significant (P< 0,05).

*** Niet bekend

Ook het percentage scholen dat 'ja' antwoordt op de vraag of de school meer problemen had gehad met het vinden van leraren, vertoont een (significant) dalende trend. In 2001 gaf 44 procent van de scholen aan meer problemen ervoor te hebben gehad met het vinden van

leraren dan in het jaar. Bij aanvang van dit jaar (2003-2004) is dat nog maar tien procent. Het is dus duidelijk dat de spanning op de arbeidsmarkt voor leraren in het VO in Amsterdam is gedaald ten opzichte van het vorige jaar.

Vergelijking met andere steden en gemeenten

Tabel 4.8 laat zien dat de vacature-intensiteit (1,19%) en het gemiddeld aantal vacatures per school (0,94) groter zijn dan in alle andere gemeenten. De intensiteit in de andere drie grote steden (0,92%) ligt overigens tegen die van Amsterdam aan en geen van de verschillen in intensiteit is significant. De cijfers wijzen er dus op dat Amsterdam koploper is wat betreft het aantal openstaande vacatures, maar zeker (90 % of meer) is dit niet.

Tabel 4.8 Gemiddeld aantal openstaande FTE en vacature-intensiteit per gemeente begin schooljaar 2003-2004

	Amsterdam	Overige drie grote steden	G21	Overige Gemeenten
Gemiddeld aantal vacatures in FTE	0,94	0,92	0,14	0,60
Vacature-intensiteit	1,19%	0,94%	0,19%	0,66%
N	19	41	45	142

Tabel 4.9 geeft een overzicht van de verschillen tussen de gemeenten in het aantal openstaande vacatures over het gehele schooljaar 2002-2003. De tabel is niet, zoals de hiervoor gebruikte gegevens, gebaseerd op de belronde, maar op de jaarcijfers van de Arbeidsmarktbarometer VO 2002-2003.[1]

Tabel 4.9 Gemiddelde aantal openstaande vacatures (FTE) per school: gehele schooljaar 2002-2003

	Gemiddeld aantal openstaande vacatures**	Intensiteit openstaande vacatures***
Amsterdam*	0,71 FTE	0,8%
Andere drie grote gemeenten	0,53 FTE	0,7%
21 overige GSB-steden	0,32 FTE	0,4%
Overige gemeenten	0,60 FTE	0,6%
Totaal	0,54 FTE	0,6%

* Alleen het verschil tussen Amsterdam en de G21 bij het gemiddeld aantal vervulde vacatures is significant.
** Dit cijfers is berekend door het gemiddelde te nemen van vier kwartaalmetingen
*** De verschillen zijn niet significant.

In tabel 4.9 is te zien dat Amsterdam in 2002-2003 het hoogste aantal openstaande vacatures had. Gemiddeld stond er in Amsterdam 0,71 FTE per school terwijl het gemiddelde op 0,54 FTE ligt. Het totale aantal openstaande vacatures als percentage van de totale formatie van

[1] De jaarcijfers komen voort uit de resultaten van vier vacaturemetingen die zijn gehouden aan het einde van elk kwartaal van 2002-2003.

de Amsterdamse scholen (0,8%) laat een kleiner verschil zien met de gemiddelde waarde (0,6%).
Het gemiddeld aantal openstaande vacatures van het gehele schooljaar 2002-2003 is lager dan werd gemeten bij de start van het nieuwe schooljaar 2003-2004. Het gemiddelde over het gehele schooljaar wordt omlaag getrokken door het geringere aantal vacatures in de rest van het schooljaar. De belronde meet de start van het schooljaar, wat traditioneel de periode is waarin de meeste vacatures ontstaan.

Conclusie

De arbeidsmarkt voor leraren in het VO is in Amsterdam krapper dan in andere gemeenten. Scholen in Amsterdam hadden meer problemen met het vervullen van vacatures in het schooljaar 2002-2003 dan andere scholen elders. Bij aanvang van het schooljaar waren er in heel Amsterdam naar schatting 27 fulltime vacatures voor leraren in het voortgezet onderwijs onvervuld. Vergeleken met vorig jaar is het tekort aan leraren echter wat minder ernstig. Het gemiddeld aantal vacatures per school en de intensiteit van de openstaande vacatures zijn lager dan vorig jaar en het aantal scholen dat stelt meer problemen te hebben met het vinden van leraren dan het voorgaande jaar is significant afgenomen.

LITERATUUR

Berndsen, F.E.M., C.A. Crommelin, B. Dekker en C.T.A. van Bergen (2002)
Onvervulde uren in de sectoren PO, VO en BVE. Resultaten van een belronde bij de start van het schooljaar 2002/2003. Amsterdam: Regioplan.

Berndsen, F.E.M., J.A.E. Rigter en C.T.A. van Bergen (2003)
Arbeidsmarktbarometer Voortgezet Onderwijs 2002-2003. Vacatures in het schooljaar 2002 - 2003. Amsterdam: Regioplan.

Berndsen, F.E.M., B. Dekker, J.J. van der Wel en C.T.A. van Bergen (2003)
Onvervulde uren in de sectoren PO, VO en BVE. Resultaten van een belronde bij de start van het schooljaar 2003-2004. Amsterdam: Regioplan

Bergen, C.T.A. van (2002)
Inventarisatie lerarentekorten in het primair onderwijs in Amsterdam 2002. Amsterdam: Regioplan.

Rigter, J.A.E. en C.T.A. van Bergen (2003)
Arbeidsmarktbarometer Primair Onderwijs 2002-2003. Vacatures in het schooljaar 2002-2003. Amsterdam: Regioplan.

Weerd, M. de en C.T.A. van Bergen (2002)
Inventarisatie lerarentekorten in het voortgezet onderwijs in Amsterdam 2002. Amsterdam: Regioplan.